

РОЗДІЛ 1 ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

УДК [373.2+373.3]:005.81

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2021.3.1>

Оксана АВРАМЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 28, м. Умань, Черкаська область, Україна, 20300

ORCID: 0000-0003-1295-8841

Ольга РЯБОШАПКА

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри психології та педагогіки розвитку дитини, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 28, м. Умань, Черкаська область, Україна, 20300

ORCID: 0000-0002-6328-6304

Тетяна ЖУРАВКО

викладач-стажист кафедри психології та педагогіки розвитку дитини, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 28, м. Умань, Черкаська область, Україна, 20300

ORCID: 0000-0003-0717-900X

Бібліографічний опис статті: Авраменко, О., Рябошапка, О., Журавко, Т. (2021). Наступність у роботі закладу дошкільної освіти та сучасної школи. *Acta Paedagogica Volynienses*, 3, 3–8, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.3.1>

НАСТУПНІСТЬ У РОБОТІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

У статті розкрито поняття наступності роботи закладу дошкільної освіти та школи. Школа і заклад дошкільної освіти – дві суміжні ланки в системі освіти, і їхнє завдання – забезпечити якісний педагогічний та психологічний супровід, що дозволяє не лише подолати труднощі, що виникають у дитини, але і забезпечити їх профілактику. Наступність у роботі закладу дошкільної освіти і школи повинна передбачати зорієнтованість і вихователів закладів дошкільної освіти, і вчителів початкової школи на сумісну діяльність з дітьми, яка враховує вікові особливості розвитку дитини, спонукає її до творчого самовиявлення, зберігає унікальність і самобутність певного періоду дитинства, забезпечує безкризовий перехід дошкільника у позицію особистості другого дитинства і водночас віддзеркалює розвивальний характер освіти. Наступність дошкільного і шкільного навчання допомагає забезпечити ефективний поступовий розвиток дитини, його успішний перехід на наступну ступінь навчання. Саме тому сучасні тенденції розвитку дошкільної і початкової ланок освіти мають багато спільного, зокрема передбачають орієнтацію на особливості дитини, створення сприятливих умов для формування у неї належної спрямованості, самосвідомості, позитивної самооцінки, самоповаги та шанобливого ставлення до тих, хто її оточує, конструктивних мотивів поведінки, нахилів, потреб характеру, пізнавальних, психічних процесів тощо. Освітній процес має бути спрямований на становлення особистості дитини. Усі форми роботи з наступності створюють загальний сприятливий фон для розвитку дітей як у закладі дошкільної освіти, так і в початковій школі. Завдання сучасного закладу дошкільної освіти – підготувати дітей до шкільних навантажень та безболісного переходу до навчання у Новій українській школі. Наступність забезпечує органічне продовження розвитку, навчання та виховання. А пошук нових підходів до цього питання сприяє успішному розв'язанню завдань безперервної освіти. Адже вкрай важливо зробити безболісним для дитини перехід від однієї вікової сходинки до наступної, максимально зблизити умови розвитку виховання і навчання старших дошкільників і молодших школярів.

Ключові слова: наступність, дошкільники, молодші школярі, дошкільна освіта, початкова освіта.

Oksana AVRAMENKO

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Psychology and Pedagogy of Child Development, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Sadova str., 28, Uman, Cherkasy region, Ukraine, 20300

ORCID: 0000-0003-1295-8841

Olha RIABOSHAPKA

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Psychology and Pedagogy of Child Development, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Sadova str., 28, Uman, Cherkasy region, Ukraine, 20300

ORCID: 0000-0002-6328-6304

Tetiana ZHURAVKO

Trainee Teacher at the Department of Psychology and Psychology of Child Development, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Sadova str., 28, Uman, Cherkasy region, Ukraine, 20300

ORCID: 0000-0003-0717-900X

To cite this article: Avramenko, O., Riaboshapka, O., Zhuravko, T. (2021). Nastupnist u roboti zakladu doshkilnoi osvity ta suchasnoi shkoly [Follow-up in the work of the preschool education institution and modern school]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 3, 3–8, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.3.1>

FOLLOW-UP IN THE WORK OF THE PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION AND MODERN SCHOOL

The article reveals the concept of continuity of work of preschool institution and school. The school and the institution of preschool education are two related links in the education system, and their task is to provide quality pedagogical and psychological support, which allows not only to overcome the difficulties that arise in children, but also to ensure their prevention. Continuity in the work of preschool and school should provide guidance and educators of preschool and primary school teachers on joint activities with children, which takes into account the age of the child, encourages creative expression, preserves the uniqueness and originality of a certain period of childhood, provides crisis-free the transition of the preschooler to the position of the personality of the second childhood and at the same time reflects the developmental nature of education. Continuity of preschool and school education helps to ensure the effective gradual development of the child, his successful transition to the next level of education. That is why current trends in preschool and primary education have much in common, in particular, focus on the characteristics of the child, creating favorable conditions for the formation of its proper orientation, self-awareness, positive self-esteem, self-esteem and respect for others, constructive motives, inclinations, needs of character, cognitive, mental processes, etc. The educational process should be aimed at the formation of the child's personality. All forms of work on continuity create a general favorable background for the development of children both in preschool and in primary school. The task of modern pre-school institution is to prepare children for school workloads and painless transition to study at New Ukrainian School. Continuity provides an organic continuation of development, training and education. And the search for new approaches to this issue contributes to the successful solution of the problems of continuing education. After all, it is extremely important to make the transition from one age step to the next painless for a child, to bring the conditions of development of education and training of senior preschoolers and junior schoolchildren as close as possible.

Key words: followingness, preschool children, primary school children, preschool education, primary education.

Нехай, ставши учнем, дитина продовжує робити сьогодні те, що робила вчора. Нехай нове з'являється в її житті поступово і не збентежує лавиною переживань.

(В. Сухомлинський)

Постановка проблеми. В умовах глибокого реформування системи освіти України важливе місце посідає проблема наступності і перспективності між дошкільною та почат-

ковою ланками. Наступність – це дидактичний принцип забезпечення передумов до шкільного навчання.

Наступність двох перших ланок навчання була предметом дослідження багатьох учених, таких як А. Богуш, Л. Калмикова, О. Ковшар, Т. Піроженко, О. Савченко та ін. (Богуш, 2017: 23–27).

Так, О. Савченко розглядає наступність у навчанні як дидактичний принцип, що передбачає зв'язок та узгодженість у методоло-

гії, цілях, змісті, організаційно-методичному забезпеченні етапів освіти, які межують один з одним (дошкільня – початкова школа – основна школа тощо) (Богуш, 2017: 23–27).

Наступність в освіті досягається лише тоді, коли освітній процес у закладі дошкільної освіти спрямований на всебічний розвиток та підготовку дітей до навчання у школі, коли встановлені тісні контакти між закладом дошкільної освіти і школою.

«Теоретичні та методичні засади реалізації наступності у системі освіти в цілому важливо акцентувати насамперед на тих загальних принципах, на яких вибудовується сучасна освіта і які стосуються дошкільня та початкової школи. Вони зосереджені на проблемах розвитку дитячої особистості, що є кінцевою метою вдосконалення всіх освітніх систем» – зазначає О. Савченко (Савченко, 2000: 4–5).

Принципами побудови дошкільної та початкової освіти є:

- гуманізм як прояв поваги до особистості;
- доброзичливе, турботливе ставлення до дітей без застосування примусу й насилля урахування вікових особливостей дітей і досягнень попереднього етапу розвитку визнання самоцінності кожного вікового періоду;
- орієнтація на індивідуальні схильності, інтереси, темпи розвитку дітей;
- створення умов, комфортних для розвитку пізнавальних та психічних процесів у дітей, їхньої спрямованості на активність у соціумі усвідомлення мотивів власної поведінки позитивної самооцінки самоповаги та ввічливого ставлення до інших забезпечення реалізації можливостей і здібностей дитини.

Реалізація принципів перспективності й наступності в закладах дошкільної та початкової освіти полягає у забезпеченні єдності, взаємозалежності та узгодженості мети, змісту, форм і методів організації освітнього процесу: учителі початкових класів мають бути добре обізнаними з освітніми програмами, методами і прийомами розвитку, навчання, виховання дітей старшого дошкільного віку, застосовуваними в закладах дошкільної освіти вихователі старших груп мають бути ознайомлені з освітніми програмами і технологіями навчання початкової школи. Це необхідно, щоб уникнути ситуацій форсування або навпаки, штучного уповільнення природного темпу розвитку

дітей. Крім того, змістову і технологічну складові освітнього процесу в закладі дошкільної освіти та початковій школі доцільно узгоджувати з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей.

Елементи навчальної діяльності (навчальні інтереси та навчальні дії). Елементи навчальної діяльності формуються у дітей старшого дошкільного віку завдяки: навчально-пізнавальній діяльності, спеціально організованій дорослим (навчальні заняття) будь-яким іншим, специфічним для дітей тієї чи тієї вікової групи, видам дитячої діяльності, проваджуваних у закладі дошкільної освіти. Так забезпечується успішне набуття нових компетентностей. Своєю чергою, навчання в початковій школі покликане забезпечити не просто взаємозв'язок сформованих компетентностей з навчальною програмою, а розширити, поглибити й удосконалити попередньо отримані знання, уміння та навички, сформовані ціннісні ставлення, набутий досвід.

Зв'язок змісту дошкільної та початкової освіти. Щоб забезпечити наступність дитячого садка і школи, важливо встановити міцний зв'язок змісту дошкільної та початкової освіти.

Сучасна школа потребує від дітей, які приходять до першого класу, не стільки певного обсягу знань та умінь, скільки здатності до дій у розумовому плані, до аналізу та узагальнення взагалі.

Мета початкової освіти: продовжити всебічний загальний розвиток дитини з урахуванням специфіки дошкільного виховання. Одне з найголовніших питань у роботі закладу дошкільної освіти – психолого-педагогічна просвіта батьків – набуває особливого значення під час роботи з батьками дітей старшого дошкільного віку. Завданням педагогів є формувати відповідний рівень психолого-педагогічної грамотності батьків щодо вікових особливостей розвитку старшого дошкільника та молодшого школяра, а також у формуванні в них уміння налагоджувати партнерську взаємодію з дитиною – майбутнім першокласником (Жовтовата, 2015: 2–4).

Сьогодні актуальним є вміння навчатися упродовж життя, критично мислити, ставити мету та досягати її, працювати в команді, спілкуватися в культурному середовищі.

Автори Нової української школи зробили правильний вибір на користь педагогіки партнерства. Тісна співпраця між учнями, учителями, батьками, які мають стати рівноправними учасниками освітнього процесу. Відповідна співпраця має бути і в закладі дошкільної освіти.

Базовий компонент дошкільної освіти спрямовує зусилля батьків, педагогів, психологів на розвиток творчого потенціалу дитини, що має свої особливості у дошкільному дитинстві, на своєчасне підтримання досягнень індивідуальної своєрідності неповторного життєвого шляху дитини, забезпечення психолого-педагогічного супроводу розвитку дитини у дошкільні роки.

Наступність забезпечує поступовий перехід від попереднього вікового періоду до нового, поєднання щойно здобутого дитиною досвіду з попереднім. З одного боку, вона передбачає спрямованість освітньої роботи в закладі дошкільної освіти на вимоги, які будуть пред'явлені дітям в школі, а з іншого – на опору вчителя на досягнутий старшими дошкільниками рівень розвитку; на здобуті в дитсадку та сім'ї знання, навички і досвід дітей, на активне використання їх в освітньому процесі (Кононко, 2009: 130).

У Базовому компоненті дошкільної освіти (далі – БКДО) та Державному стандарті початкової загальної освіти визнається пріоритетність компетентнісного підходу до розв'язання основних завдань дошкільної та початкової ланок освіти. Ці документи покликані забезпечити поетапне становлення дитячої особистості, її фізичний, пізнавальний, соціальний, естетичний розвиток, набуття нею певного практичного досвіду (Ковшар, 2018: 157).

А. Богуш зазначає, що мета нової редакції БКДО – на основі узагальнення наукових досягнень учених і передового досвіду дошкільної практики насамперед уникнути перевантаження дитини складними для її віку, частковими й випадковими знаннями і водночас забезпечити кожній дитині достатній рівень розвитку і соціальної адаптації до нового статусу – учня початкової школи. До розробки нової редакції БКДО було залучено широкий загальний практиків і провідних науковців. Керуючись принципом наступності змісту дошкільної і початкової ланок освіти, було внесено певні зміни як до змісту БКДО, так

і до його структури. Як і в початковій школі, зміст БКДО визначено на основі компетентнісного підходу відповідно до вікових можливостей дітей, що реалізуються в освітньому просторі, спрямованому на досягнення соціально закріпленого результату (заданої норми, вимог до розвиненості, вихованості та навченості дитини), що зумовлює необхідність чіткого визначення життєво важливих компетенцій (Богуш, 2017: 23–27).

Аналіз практики дошкільної освіти свідчить, що найбільшу проблему становить тенденція до запозичення із шкільної дидактики не тільки форм та методів, а й змісту навчальної роботи з дітьми. Іноді можна спостерігати пряме перенесення шкільних розробок у роботу закладу дошкільної освіти. При цьому так зване «розвивальне навчання» стає не чим іншим, як своєрідною формою штучної акселерації, невиправдано раннім залученням дитини до засвоєння окремих елементів змісту шкільних курсів математики та мови. Розвивальна суть навчання при цьому зводиться до мінімуму, адже, як вважає О. Запорожець, розвиток забезпечує не акселерація, тобто прискорення темпів навчання, а ампліфікація – збагачення можливостей суто дошкільних сфер життєдіяльності. Особливо часто це стосується таких напрямів навчання, як математика та грамота, які в уявленні вихователів дошкільних закладів виступають єдиними можливими розвивальними навчальними предметами. Зрозуміло, що в такому «розвивальному» навчанні втрачається значний розвивальний потенціал інших напрямів освіти, зокрема, природознавчої, суспільствознавчої художньої тощо.

У відповідності до принципів, розроблених Д. Ельконіним та В. Давидовим, дослідниками К. Поливановою та Г. Цукерман підготовлено спеціальну систему розвивальних занять для дітей дошкільного віку, яка отримала назву «Введення в шкільне життя». Головна мета навчання дошкільників у цій системі – формування у дітей навичок навчального співробітництва, які лежать в основі групових форм роботи, що передбачають проблемно-пошукові методи пізнання.

У початковій школі, як підкреслює О. Савченко, головну роль відіграють саме словесні методи навчання. Словесні методи включають

усний виклад навчального матеріалу самим учителем (розповідь, опис, виклад, пояснення, інструкція, лекція) і діалогічну форму (різні форми бесіди) (Савченко, 2000: 4–5).

У дидактиці визначено такі функції методів усного викладу.

– створення психологічної установки на засвоєння нового матеріалу, мотивація пізнавальної діяльності учнів під час вивчення певної теми, постановка перед учнями проблемної ситуації;

– розкриття змісту фактичного матеріалу, опис природного середовища, певного об'єкта, повідомлення про події, явища;

– розкриття причинно-наслідкових та інших зв'язків між предметами та явищами навколишнього середовища;

– систематизація набутих знань;

– інструктування учнів щодо їхньої діяльності (Казанцева, 2002: 84–91).

Забезпечення наступності між суміжними ланками освіти – важливе комплексне соціально-педагогічне завдання освітньої галузі сучасної України. Доказом актуальності вказаного завдання є домінування вектора наступності у змісті основних нормативних документів дошкільної і початкової освіти, зокрема, Базовому компоненті дошкільної освіти, Законі України «Про дошкільну освіту», Цільовій програмі розвитку дошкільної освіти до 2018 року, освітній програмі для дітей 6 років «Українське довкілля» та інших (Кононко, 2009: 130).

Основні методичні рекомендації щодо забезпечення взаємодії під час освітнього процесу між дітьми старшого дошкільного і молодшого шкільного віку подано в листі Міністерства

освіти і науки, молоді та спорту України від 19 серпня 2011 р. № 1/9-634. У ньому визначено такі напрями взаємодії:

– колективів навчальних закладів;

– дітей;

– педагогів та батьків;

– психологічних служб.

Зміна цілей освіти, зміщення акцентів із формування знань, умінь та навичок випускника закладу дошкільної освіти на його особистісний розвиток та формування компетентностей позначилися й на розумінні сутності поняття «готовність до шкільного навчання». Рівень готовності дитини до навчання в Новій українській школі безпосередньо залежить від рівня сформованості у неї базових компетенцій, а отже, від якості наданої дитині освіти в закладі дошкільної освіти (Тарасенко, 2010: 47).

Висновки. Шлях розвитку кожної дитини індивідуальний. Так, у дошкільному віці, коли формуються передумови навчально-пізнавальної активності дитини, є одним із найважливіших етапів у її житті й особистісному становленні. Саме у цей період відбувається особистісний, інтелектуальний і фізичний розвиток дитини. Однак її все ще не можна вважати абсолютно готовою до переходу на наступний етап – шкільний.

З огляду на це забезпечення наступності та взаємодії між дошкільною та початковою шкільною освітою створює можливість для реалізації в освітньому просторі єдиної перспективної системи, спрямованої на розвиток і виховання старших дошкільників і молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богуш А. Дошкільна і початкова ланки освіти – сходинки наступності. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. Збірник наукових праць № 28. 2017. С. 23–27.
2. Жовтовата Н., Клопотенко Н. Наступність між дошкільною та початковою ланками навчання. *Початкове навчання та виховання*. № 16–18 (416–418) Червень 2015. С. 2–4.
3. Казанцева Л. Наступність у роботі дошкільного закладу освіти та початкової загальноосвітньої школи у формуванні мовленнєво-комунікативних навичок дітей. *Збірник наукових праць БДПУ*. Бердянськ. 2002. С. 84–91.
4. Ковшар О. Забезпечення принципу наступності дошкільної та початкової освіти в державних стандартах – БКДО та ДСПО. *Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації: збірник наукових і навчально-методичних праць* / За заг. ред. Ковшар О., Трусової А. Кривий Ріг : КДПУ, 2018. Вип. 7. 353 с.
5. Кононко О. Виховуємо соціально компетентного дошкільника. Київ : Світич, 2009. 208 с.
6. Савченко О. Наступність і перспектива в роботі двох перших ланок освіти. *Дошкільне виховання*. 2000. № 11. С. 4–5.
7. Тарасенко Г. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти / За ред. Г. Тарасенко. Київ : Видавничий дім «Слово», 2010. 320 с.

REFERENCES:

1. Bohush A. (2017) Doshkilna i pochatkova lanky osvity – skhodynyky nastupnosti [Preschool and primary education – the steps of continuity]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika. Zbirnyk naukovykh prats* № 28. pp. 23–27 [in Ukrainian].
2. Zhovtovata N., Klopotenko N. (2015) Nastupnist mizh doshkilnoiu ta pochatkovoio lankamy navchannia [Continuity between preschool and primary education]. *Pochatkove navchannia ta vykhovannia [Education and upbringing in primary school]*. № 16–18 (416–418) June 2015. pp. 2–4 [in Ukrainian].
3. Kazantseva L. (2002) Nastupnist u roboti doshkilnoho zakladu osvity ta pochatkovoio zahalnoosvitnoi shkoly u formuvanni movlennievo-komunikatyvnykh navychok ditei [Continuity in the work of preschool education and primary school in the formation of speech and communication skills of children]. *Zbirnyk naukovykh prats BDPU. Berdiansk*. Pp. 84–91 [in Ukrainian].
4. Kovshar O. (2018) Zabezpechennia pryntsyphu nastupnosti doshkilnoi ta pochatkovoio osvity v derzhavnykh standartakh – BKDO ta DSPO [Ensuring the principle of continuity of preschool and primary education in state standards – BKDO and DSPO]. *Doshkilna osvita: problemy, poshuky, innovatsii: zbirnyk naukovykh i navchalno-metodychnykh prats / Za zah. red. Kovshar O., Trusovoi A. Kryvyi Rih: KDPU, 2018. Vyp. 7. 353 p.* [in Ukrainian].
5. Kononko O. *Vykhovuemo sotsialno kompetentnoho doshkilnyka [We bring up a socially competent preschooler]*. Kyjiv: Svitych, 2009. 208 p. [in Ukrainian].
6. Savchenko O. Nastupnist i perspektyva v roboti dvokh pershykh lanok osvity [Continuity and perspective in the work of the first two levels of education]. *Doshkilne vykhovannia [Preschool education]*. 2000. № 11. pp. 4–5 [in Ukrainian].
7. Tarasenko H. *Orhanizatsiia dytiachoi ihrovoi diialnosti v konteksti nastupnosti doshkilnoi ta pochatkovoio osvity [Organization of children's play activities in the context of continuity of preschool and primary education]*. / Za red.. H. Tarasenko. Kyjiv: Vydavnychy dim «Slovo», 2010. 320 p. [in Ukrainian].